Štev. 15. V Ljubljani, 12. julija 1918. Leto LVIII.

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja . . 10·— K
pol leta . . . . 5·— „
četrt leta . . . . 2·50 „
posamezna številka po 20 h.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . 16 h
. . . dvakrat . . 14 „
. . . trikrat . . 12 „
za nadaljna uvrščenja od petit-vrste po 10 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Prihodnja številka „Učiteljskega Tovariša“ izide dne 26. julija 1918.

Razglas.

Po sklepu vodstva Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva z dne 7. julija t. l. se vrši delegacijsko zborovanje dne 3. in 4. septembra 1918 v Ljubljani, in sicer dne 3. septembra seja upravnega odbora in posvetovanje v vseh petih odsekih, dne 4. septembra pa delegacijsko zborovanje.

Vzpored priobčimo v eni prihodnjih številk.

VODSTVO ZAVEZE.

Reforma učiteljišč.

Vlada je predložila državni zbornici načrt reforme »zakona **o izobrazbi učiteljstva in učnem usposobljenju za splošne ljudske in meščanske šole«.**

Dolžnost učiteljstva je, da zavzame svoje stališče o tem vprašanju in k temu načrtu. Okrajna učiteljska društva, deželne zveze, in konečno delegacija »Zaveze« se ima nujno pečati s tem vprašanjem. Sestaviti moramo načrt bodoče, reformirane učiteljske izobrazbe, notranje sestave in uredbe istega in vnanje, t. j. zakonitih določb o tem. Zavzeti moramo svoje stališče tudi napram zakonskemu načrtu, ki ga je predložila vlada zbornici poslancev.

Dolžnost vseh onih tovarišev in tovarišic, ki so se že pečali s tem vprašanjem ali imajo podatke za isto, je, da podaje svoje referate pri okrajnih društvih ali pošljejo snov šolsko-politiškemu odseku, ki določi glavnega referenta za delegacijo »Zaveze«, oziroma se sami prijavijo odseku kot take ter predlože svoj referat. Posebni pozivi za to menda niso potrebni in je sodelovanje obsebi umevno!

Načrt zakona, ki ga je predložila vlada zbornici, govori samo o zgoraj navedenem delu celotnega državnega ljudskošolskega zakona, torej samo o enem delu celote. Načrta ne prinašamo še za danes, ker sodi specialna debata o njem vsekakor pred okrajna društva, zveze in delegacijo »Zaveze«, in po obravnavi in s popolno kritiko pred naše ljudske zastopnike in v javnost; ni tudi naš namen, da bi načrt zakona kritikovali podrobno.

Zavzeti hočemo samo svoje principielno stališče napram celotnemu predloženemu zakonu in s tem poseči le v glavno debato.

Reforma šolskih vprašanj se mora vedno izvajati v celoti, in se ne sme nikdar reformirati samo en del, brez ozira na drugo šolstvo. Vsa šolska vprašanja so en sistem, ki se razteza od ljudskega šolstva do najvišjega — vseučiliščnega in mora biti vezan ves sistem v harmonično celoto. Najbolj pereče vprašanje pri reformi učiteljišč je danes prehod iz srednje šole v učiteljišče, od enotne srednje šole, ki mora dati človeku temeljno, splošno izobrazno, v strokovno šolo, ki mora biti zopet harmonično vezana in tako urejena, da omogočuje še vedno vstop do visokega strokovnega šolstva. Reševanje vprašanja reforme učiteljišč brez ozira na srednjo šolo, ki naj se preustroji tako, da bo izhodišče k vsemu strokovnemu šolstvu, je enostransko in nepopolno. Predloženi zakonski načrt je obravnavan kot nekaka celota, in sam sebi namen, ter je z razširjenjem učne dobe pri strokovnem šolstvu v pet letnikov izvršena reforma pri vrhu namesto pri korenini. Namesto da bi pridejali učni čas spodaj, pri spošni izobrazbi, na katero naj potem zidamo, pred vstopom v učiteljišče, da bi postala predizobrazba enotna in s tem nadaljevanje sigurnejše, je bilo zopet pridejano pri vrhu, tako da ostaja zopet učiteljišču naloga podajati šele splošno in temeljno izobrazbo, ki pripada pravzaprav srednji šoli. Statistično bi mogli dokazati, kako neenotna je predizobrazba učiteljskega naraščaja ob vstopu na učiteljišče in iz tega izvajati posledice, kako kvarno je to za sestavo učnega načrta, vsega sistema in uspehov. Je pa še drugo zlo pri tem, to namreč, da je že mlademu človeku zgodaj zapečatena in odločena usoda za poklic, do katerega — ko pride do zavesti — morda nima veselja. V nasprotnem slučaju bi po enotni, višji in temeljiti splošni izobrazbi ovrgli ves sistem in bi lahko spremenili ves učni načrt učiteljišča; postal bi temeljito moderniziran, in učna doba lahko krajša brez škode za stroko, ker bi bil čas, ki se sedaj uporablja za splošno izobrazbo, izključno strokovni izobrazbi na razpolago. Izguba časa pri predizobrazbi bi bila nadomeščena s hitrejšim absolviranjem strokovne šole. Temeljitejša bi bila tudi strokovna izobrazba, ker bi preostalo mnogo časa samo strokovni in praktični izobrazbi. Lahko bi pa tudi izobrazbo zvišali na podlagi moderniziranega učnega načrta, da bi priklopili relativno obligatno moderne predmete, ki jih potrebuje učitelj tudi izven šole kot socialni član družbe, svojega naroda in svoje države ter mu omogočili s tem, da razvije svoje zmožnosti in vstopi po tem tudi lahko v visoke šole. Učiteljska izobrazba bi imela temeljiti na principih svobode vede, ki ji mora biti prideljena svoboda vzgoje in mora imeti vse garancije narodne ravnopravnosti ali svobodo narodnosti.

Vsega tega dosedanja državna zakonodaja ne daje, in novi zakonski načrt tudi ne vsebuje ter je iz vseh navedenih ozirov konservativnejši od starega ter nesprejemljiv, ker pridejo pri obravnavi istega še drugi momenti v poštev.

S statistiko lahko dokažemo, da pada število moških učnih moči na ljudskih šolah; statistika jasno govori o protipostavnem razmerju moških in ženskih učnih moči na posameznih zakonito moškim določenih učnih mestih; statistika bi nam pokazala, koliko absolventov in absolventinj učiteljišč se res posveti učiteljskemu stanu, koliko jih vstopi v druge poklice in koliko jih ostane doma. Jasno bi nam bila s tem predočena slika nazadovanja in propadanja stanu kot takega. Državi ni resno do povzdige stanu, to je že pokazala pri prvotnem zakonu, ker je prepustila vse breme šolstva in učnih moči občinam in deželam, medtem ko si je na drugi strani pridržala skoro povsod vrhovne pravice in oblast. Vzrok vsemu je, da ni jasnega določila, ki bi zasiguralo učiteljstvu zadostni gmotni položaj; pri finančnih vprašanjih je pač pustila država avtonomno pravico občinam in deželam, pustila jim je breme, namesto da bi jim dala pravice in vzela breme nase, kar bi bilo gotovo v prospeh šolstva, in bi šoski zakoni ne naleteli na toliko nasprotstva pri ljudstvu, kakor so prav zaradi tega. Če bi si pravice delili narodi sami in bi breme nosila država, bi bile pravičneje razdeljene pravice in breme in to ne samo z ozirom na ljudsko, temveč tudi na drugo šolstvo! Ves vzrok nazadovanja učiteljskega stanu ima izvir edinole v slabem, popolnoma neprimernem gmotnem položaju in upravičeno lahko trdimo danes, da se bliža zaradi zanemarjenosti od strani države to vprašanje že kritičnemu štadiju in ga bo kmalo šteti že med socialna vprašanja, ker bo imelo to zle posledice na vzgojo in izobrazbo narodov. Kako naj se naraščaj posveča učiteljskemu stanu, ko mu pa celo stanovi z razmeroma manjšo izobrazbo in manj odgovornega in napornega truda prinašajo boljši zaslužek, boljšo eksistenco in boljšo bodočnost. Zato je brezuspešno reševanje vprašanja dvigniti učiteljsko izobrazbo brez hkratne rešitve gmotnega vprašanja. Ta zakon je brez zakona o regulaciji plač nesmisel, ker sta obe vprašanji v neverjetno tesni zvezi. Toliko časa, dokler ni rešeno gmotno vprašanje učiteljstva, toliko časa ni misliti, da bi se narod iz poklica posvečal učiteljskemu stanu, in bi prihajal boljši material na učiteljišča. Vsak načrt reforme je zaman! To nam vlada indirektno prizna, ker le zaradi slabejšega materiala je primorana razširiti učno dobo na pet let, in ne da bi s tem reformirala kaj učni načrt. Navzlic petim letnikom bi ostala izobrazba ista, ker bo material vedno slabejši, število učiteljstva bi pa celo s tem zakonom padlo, ker se podaljša učna doba in se pri drugih poklicih z manjšo izgubo časa pride prej in do boljšega kruha.

Gotovo je torej, da je ta zakonska predloga brez hkratnega zakonskega načrta o ureditvi učiteljskih plač — zgrešena; je pa še tretji tehten razlog proti temu zakonskemu načrtu.

Država si je prisvojila pravico ustanovljanja učiteljišč in si je pridržala tudi vrhovno pravico in oblast nad vsem šolstvom. Posebno si je pa pri učiteljiščih prisvojila privilegije in vpliv tudi na učni jezik. Krivična je bila država našemu narodu in upravičen je bil boj državnih poslancev (Čehov, Jugoslovanov, Poljakov in Italijanov) leta 1869. v državni zbornici, ki so pobijali ljudskošolski zakon z avtonomističnega stališča, posebno so nastopali proti § 6, ki ne daje pravzaprav nikakih pravih garancij narodnim manjšinam in zatiranim narodnostim, in so pobijali oddelke III., IV., V. učiteljske izobrazbe in pravnega razmerja učiteljstva. Krivice bi nam pokazala primerjalna statistika nemškega šolstva in njega napredka odtedaj, proti razvoju našega šolstva in onega prizadetih narodov. Dokazuje nam pa tudi to potreba, s katero moramo graditi svoje narodno šolstvo ob mejah, ki ima obrambni značaj, in ono nemško šolstvo ob naših mejah, ki ima napadalni značaj, a ga močno podpira država. Boj proti germanizujočemu državnemu centralizmu je popolnoma upravičen! Razvoj nemškega šolstva vseh tipov je v teh letih mnogo večji nego oni drugih narodov, to pa zato, ker je država povsod ščitila in protežirala nemške manjšine napram večini, nasprotno pa pomagala zatirati drugonarodne manjšine v krajih nemških večin. Upravičeno zahtevamo, da se centralistični državi vzame vrhovno vodstvo iz rok in se isto izroči narodom samim, ker država je bila zaščitnica nemških raznarodujočih in imperialističnih stremljenj! Vlade so izrabljale državno avtoriteto v prid nemškemu narodu. Kakor je bil šolski zakon oznanjevalec konfesionalne ravnopravnosti, tako ne daje nobenih garancij za narodno ravnopravnost, posebno pa v sedaj zopet predloženih oddelkih. Zato je udeležba pri obravnavi tega zakona brez te temeljne preosnove absolutno nemogoča. Prvi pogoj za garantirano pravičnost in ravnopravnost je edino preosnova člena XIX. državnega osnovnega zakona, da se res vsem narodnostim v državi da avtonomijo in ravnopravnost v vseh narodnih ozirih in na podlagi te šele, da se izdela zakone, ki nas vežejo vse in so res od države predloženi le v občo socialno korist vseh narodov.

Prvo je, da se preustroji Avstro-Ogrska država v federativno državo, da bodo narodi avtonomni in bodo sami gospodarji tudi nad svojim šolstvom. Edino to nam daje garancijo za našo narodno svobodo! Temu načelu je pa posebno predloženi oddelek ljudskošolskega zakona nasproten!

To bodi naše principialno stališče. Do podrobne obravnave zakona in stališča pride v delegaciji »Zaveze!«

*

LISTEK.

V spomin

učitelju-poročniku Jankotu Muhi.

(† 11. sept. 1917.)

Grob zeva globok, globok in širok
sred mladih livad. —
Ah, koliko sanj pokopljejo vanj
in koliko nad! . . .

Bojna črta! Vidim te pred seboj v duhu. Solnce seva na zemljo in ona žari, razgreta nele od tvojih žarkov, marveč od divjega ognja topovskih moči.

Večkrat sem vas gledala, o gore razrite, in dozdevalo se mi je, da zrem v odprta žrela vulkanov, ki bruhajo iz sebe smrt in pekel. Velikanski stebri dima so se dvigali iz vaših pobočij proti sinjemu nebu. Le za kratek hip je včasih ponehal šum — a nato zbesnel še siloviteje, še pogubonosneje. — In v dolinicah vaših so molčale vasice, molčali ljudje kot zakleti, topovdani v svojo žalostno usodo. Zadonela je v mehkih večerih ubrana pesem čez poljane, sredi vasi je zaigrala krasna godba. — A ti zvoki nas niso navdajali z sladkostjo, marveč trgali so nam srca, da smo hoteli glasno plakati — a ni nam bilo mogoče.

Grobovi za vasjo so se širili. Dan za dnevom so se množili v nepreglednih vrstah.

In ko je bil prvi pokopan, so plakali, krčevito in neutešljivo starčki in dekleta. Pozneje smo se privadili temu in hodili brezbrižni mimo teh gomil. Umirali so — a na njih mesta so stopali drugi, krepki in silni.

Tako so se vrstili tedni, meseci, leta.

Nekaterim je smrt prizanašala dolgo, dolgo. V groznih nočeh jih je poljubljala mimogrede rahlo in komaj slišno — a umorila jih ni. — Pustila jih je živeti.

Zakaj?

Zato, da so verovali, da so upali v življenje, bolj živo kot kedaj prej.

Dajala jim je pokušati svojo kupo težav, polagoma in vztrajno — a pustila jih je živeti, mučiti se, trpeti.

Do konca? Do zmage? Do ustajenja? — O, ne! Pokončala jih je bliskoma, ko si ji je zdelo dovolj. Pahnila jih je zavratno v žrelo pogube.

Le težek vzdih, zamolkel klic — v ropotajočo noč — in ni bilo več junakov...

In lopate so kopale nove grobove in vanje so polagali strte nade ljubečih src, uničene sanje — o pravljici življenja. —

Zorka.